

З. П. Двудіт, З. М. Комаренська
Національний університет “Львівська політехніка”

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПОРТУ СЕРТИФІКОВАНОЇ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В КРАЇНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ

<https://doi.org/>

© Двудіт З. П., Комаренська З. М., 2022

Стаття присвячена проблемі особливостей експорту сертифікованої молочної продукції в країни Європейського Союзу (ЄС) в умовах повномасштабного вторгнення росії на територію України. Проаналізовано натуральні та вартісні показники експорту Україною сертифікованої молочної продукції до країн світу та до ЄС за 2016–2021 рр. Ідентифіковано основні сьогоденні проблеми експорту молочної продукції та запропоновано основні вектори формування структури експорту молочної продукції українських виробників в країни ЄС.

Ключові слова: експорт, сертифікація, молочна продукція, Європейський Союз, товарна структура експорту, географічна структура експорту, Україна, виробники, війна, російська агресія.

Постановка проблеми

Підписання Україною Угоди про Асоціацію [1] відкрило українським товаровиробникам доступ до ринків Європейського Союзу. Для ринку молочної продукції це стало можливим з січня 2016 року для 10 перших українських виробників після проведеної Єврокомісією процедури аудиту з метою експорту в країни ЄС.

Експорт молочної продукції українських виробників до європейських країн в останні роки хоча і характеризувався загальною тенденцією до зростання – з 91,628 тис дол. США у 2016 до 150,385 тис дол. США у 2021 році [2], проте його товарна та географічна структура за вказаний період характеризувалася нестабільністю за обсягами, структурою та напрямками.

На думку експертів Асоціації виробників молока [3], останніми роками на виробництво молочної продукції в Україні здійснювався негативний вплив багатьох факторів, які спричинили дисбаланси пропозиції і попиту, зокрема й високий попит на імпортовану молочну продукцію, а відтак, цей ринок характеризувався нестабільністю та диспропорціями в розрізі географічної та товарної структури експорту. За прогнозами експертів молочної галузі промислове виробництво у 2022 році може скоротитися на майже 20 % навіть без врахування викликів для нашої країни, які спричинені повномасштабним вторгненням росії в Україну.

Актуальність дослідження. З 2014 року Україна в результаті розриву торговельних відносин з країною-окупантом росією, де найбільша частка експорту української молочної продукції припадала на сир та сирну продукцію, сформувала певний надлишок молока, в результаті чого відбулася переорієнтація експорту та його структури. Пріоритетами стали вершкове масло, сухе знежирене молоко та казеїн.

Початок війни 24 лютого 2022 року проти України як повномасштабне вторгнення ворога – агресора, окупанта та терориста росії, спричинив колосальні моральні та матеріальні втрати й збитки для України, зокрема для всіх галузей економіки та інфраструктурних галузей господарства, й докорінно змінив економіку нашої країни. Великої шкоди серед інших галузей економіки в структурі виробництва продуктів харчування зазнало виробництво молочної продукції. Українські компанії-виробники такої продукції, рятуючи своїх працівників, обладнання та виробництво від нищівних ворожих ударів, зіштовхнулися ще з низкою багатовекторних проблем, пов'язаних не лише з виробництвом, зберіганням, складуванням, транспортуванням, ускладненням та зривами логістики, вимушеним зростанням собівартості продукції через збільшення цін на корми та паливо, але й з додатковими викликами в частині експорту своєї продукції.

Формулювання мети і завдань

Метою дослідження є вивчення особливостей експорту сертифікованої молочної продукції вітчизняного виробництва в країни ЄС в умовах повномасштабного вторгнення та агресії росії. До основних завдань дослідження належать такі: оцінити стан вивчення цієї проблеми; проаналізувати натуральні та вартісні показники експорту Україною молочної продукції до країн світу та до ЄС за 2016–2021 рр.; ідентифікувати основні проблеми та сьогоденні виклики в експорті молочної продукції; запропонувати основні вектори розвитку експорту української молочної продукції в країни ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проведене дослідження за проблемою нових труднощів та викликів в експорті молочної продукції українських виробників після повномасштабного вторгнення росії та з урахуванням глобальної продовольчої кризи, засвідчило об'єктивно невелику кількість наукових публікацій за 2022 рік, присвячених цій темі. Зокрема, Антощенкова В., Кравченко Ю. [4] в своїй праці під назвою “Сучасні тенденції виробництва та споживання молока в світі в умовах глобалізації” детально проаналізували сучасні світові тенденції, які спричиняють глобальну продовольчу кризу.

Семсал А. В. у своїх публікаціях [5, 6] робить висновки про необхідність реалізації в молочному скотарстві лише двох конкурентних стратегій – стратегії низьких витрат та стратегії диверсифікації, робить акцент на посилення економічної кризи внаслідок лише пандемії коронавірусу; визначає стримувальні чинники розвитку молочної галузі.

Інші автори [7] в роботі констатують, що маркетингові дослідження ринку молока визнають тенденцію його розвитку, зокрема експортний потенціал й соціально-економічний стан.

Хоча зазначені публікації надійшли до редакції видань в кінці квітня 2022 року, коли вже два місяці окупант завдавав шкоди нашій молочній галузі, попри детальні та ретельно проведені авторами дослідження з виокремленням впливу різних факторів, у них не згадується війна в Україні як найбільша детермінанта сучасних тенденцій виробництва та споживання молока, глобального ринку цієї галузі. В умовах сьогодення має бути розуміння реальних загроз, викликів для виробників молочної продукції, адже вплив багатьох, навіть негативних факторів, про які згадується в працях дослідників цієї проблеми, нівелюється впливом різновекторних проблем, спричинених вторгненням окупанта на наші землі. Всі стратегії, тактики, тенденції та перспективи розвитку молочної галузі України, на жаль, втратили певну частину своєї актуальності, починаючи з 24 лютого 2022 року. На нашу думку, в цілях цього дослідження спиратися в умовах, які склалися, необхідно саме на думки, рекомендації та бачення експертів молочної галузі, стейкхолдерів з урахуванням щоденних змін ситуації не лише в Україні, але й на світовій арені. Зокрема, в частині погодження маршрутів вивезення нашої продукції на експорт, адже з початку повномасштабного вторгнення росії повністю змінилися

експортні шляхи транспортування продукції. Станом на травень 2022 року новими логістичними шляхами було вивезено лише 20–25 % від загального експорту з України.

Серед наявної кількості публікацій з урахуванням рекомендацій та думок провідних експертів та головних стейкхолдерів молочної галузі України виокремимо ті, які були проведені в рамках таких заходів: експертна дискусія “Поточний стан молочного сектору: основні проблеми і кроки їх подолання” (18.05.2022) [8]; експертна дискусія “Логістичні шляхи експорту української молочної продукції” (01.06.2022) [9].

За результатами проведених заходів експертами було окреслено такі важливі тези:

- якщо молочна продукція українського виробництва не буде експортуватися в планових обсягах, то буде мати місце профіцит молока (за даними “Інфагро” [9]: 200 тис. тон сирого молока чи в еквіваленті 18 тис. т сухого молока, або 9 тис. т масла), відтак, скорочення виробництва на внутрішньому ринку [10].

- наявність катастрофічної ситуації з логістикою перевезень продукції на експорт (до вторгнення експорт здійснювався через морські порти). Тепер Міністерство інфраструктури України пропонує такі канали експорту: через кордони Польщі, Молдови, Угорщини, Румунії, Словаччини; річкові порти в містах Ізмаїл, Рені, Кілія; авто- та залізничні перевезення. Зазначимо, що залізничні перевезення теж дуже обмежуються через причини технічних (необхідність перевантаження продукції в євровагони через різницю в ширині українських та європейських колій та нестача вагонів у країнах-партнерах) та організаційних перешкод (митний та прикордонний контроль в Україні та в країнах ЄС);

- експортерам потрібно розуміти вартість та терміни постачань за новими логістичними маршрутами. До прикладу, від дати виробництва партії сухого молока до моменту її виходу з порту максимальний термін продукції має становити не більше трьох місяців;

- очікування на державному рівні лобювання інтересів вітчизняних виробників молочної продукції на ринках країн-імпортерів;

- в нинішній ситуації, за даними заступника голови “Спілки молочних підприємств України” [11], експортоорієнтованою молочною продукцією залишається сухе молоко, молочна сироватка, казеїн та вершкове масло (для довідки: за 2021 рік експортовано 88 % всього виробленого казеїну, по 45 % сухого знежиреного молока та сироватки у твердих формах. Ця продукція належить до коду 0402);

- в останні роки одночасно з розвитком експорту в Україні відбувався спад виробництва молока та молокопродукції. Обсяги виробництва (валовий надій) молока у січні 2022 року у порівнянні з січнем 2021 року за даними [12] скоротилися з 529,9 тис тонн до 522,1 тис тонн або майже на 1,5 %. Менша вартість молока, зокрема в сусідніх європейських країнах (Польща, Литва, Латвія) зумовлює зростання імпорту молочної продукції в Україну. Склалася парадоксальна ситуація: Україна одночасно нарощує і експорт, й імпорт молока;

- війна в Україні загрожує постачанню добрив і кормів для корів, відтак, ціни на молоко зростають по всьому світу;

- найбільш привабливими для експорту української молочної продукції є країни Європи, транспортувати до яких можна вантажними автомобілями.

Інформаційною базою цього дослідження слугували також офіційні статистичні ресурси [2, 12].

Виклад основного матеріалу

За даними [13], Україна останніми роками стабільно входить до ТОП-20 країн світу за показниками виробництва й споживання молока, а у 2018 році – до ТОП-10 світових експортерів молочної продукції. В структурі експорту найбільша частка серед молочної

продукції припадає на вершкове масло, що дало можливість Україні в 2019 році потрапити до ТОП-5 країн-експортерів цього продукту. Друге місце в товарній структурі українського експорту молочної продукції посідає згущене молоко та вершки. Не менш важливе місце у структурі експорту має сироватка та казеїн. Експорт молочної продукції українських виробників здійснюється в 107 країн світу.

За інформацією [14], загальний експорт молочної продукції з України за квітень 2022 року становив 5,6 тис. т, що лише на 21 % менше, ніж за аналогічний період попереднього року.

Щодо тарифів на українську молочну продукцію, то на різні категорії, встановлено різні тарифи на ввіз до країн ЄС [15], де на певні категорії встановлено преференційний тариф 0 %.

Продукція, призначена на експорт в ЄС, має узгоджуватися з санітарними та фітосанітарними правилами ЄС, а також відповідати головним принципам, які діють на ринку ЄС: імпортована продукція має відповідати вимогам продукції до виробництва в ЄС, захист життя та здоров'я споживачів є в пріоритеті, фокусування системи контролю на ризиках, які може нести споживання продукції, забезпечення всіх вимог безпеки та гігієни впродовж всього ланцюга постачання, проведення превентивного контролю, інформування всіх учасників та задіяних сторін про існуючі чи можливі потенційні загрози тощо. Згідно з принципами простежуваності, відповідальності та відповідності, визначеними в регламенті [16], ставляться вимоги до безпеки харчових продуктів, які імпортуються в країни ЄС.

На території ЄС також діють вимоги до продуктів харчування тваринного походження, що призначені для споживання людьми. Цими вимогами ставиться за цілю запобігти передачі та розповсюдженню захворювань серед людей і тварин. Згідно з законодавством ЄС [17–19], діють загальні правила регулювання виготовлення, збуту продукції тваринного походження для її споживання людьми. Обов'язковою є наявність ветеринарного сертифікату для молочної продукції.

Вся продукція харчування, яка експортується до країн ЄС, має бути маркована відповідно до встановлених загальних та спеціальних правил.

В рамках цього дослідження для реалізації поставлених в роботі завдань, було проведено обґрунтування вибору молочної продукції за кодом 0402. Проаналізуємо структуру експорту українських виробників молочної продукції за кодом 0402 “Молоко та вершки, згущені або з доданням цукру або інших підсолоджувальних речовин” за 2016–2021 рр. За 2021 рік експорт України за цим кодом становив 0,3 % від світового експорту, посідаючи 33 місце в світовому рейтингу з показником концентрації експорту – 0,05. Серед країн-імпортерів продукції за кодом 0402 за 2021 рік в трійку лідерів ввійшли Ізраїль, Бангладеш та Малайзія з відповідними частками 10,2 %, 8,4 % та 8,2 %. Наступну групи склади країни, частка кожної з яких була в межах від 3 % до 7 %: Вірменія, Грузія, Алжир, Молдова, Ліван, Азербайджан, Польща, Лівія, Китай, Філіппіни [2].

Країни ЄС – імпортерів українського виробництва продукту за кодом 0402 “Молоко та вершки, згущені або з доданням цукру або інших підсолоджувальних речовин” за 2016–2021 рр. наведено на рис. 1. Як видно з наведеної динаміки впродовж шести років спостерігалася нестабільність в структурі експорту за цим кодом за обсягами та країнами ЄС.

В розрізі товарної структури експорту в країни світу (рис. 2) та країни ЄС (рис. 3) за кодом продукту 0402 “Молоко та вершки, згущені або з доданням цукру або інших підсолоджувальних речовин” за 2016–2021 рр. спостерігається така ж нестабільність і неоднорідність за кожною товарною позицією. Найбільші диспропорції спостерігалися для країн світу у 2019 році, а для країн ЄС у 2021 році. Найменші сумарні значення показників експорту спостерігалися в 2020–2021 рр. (рис. 2), та для країн ЄС – у 2016–2017 рр.

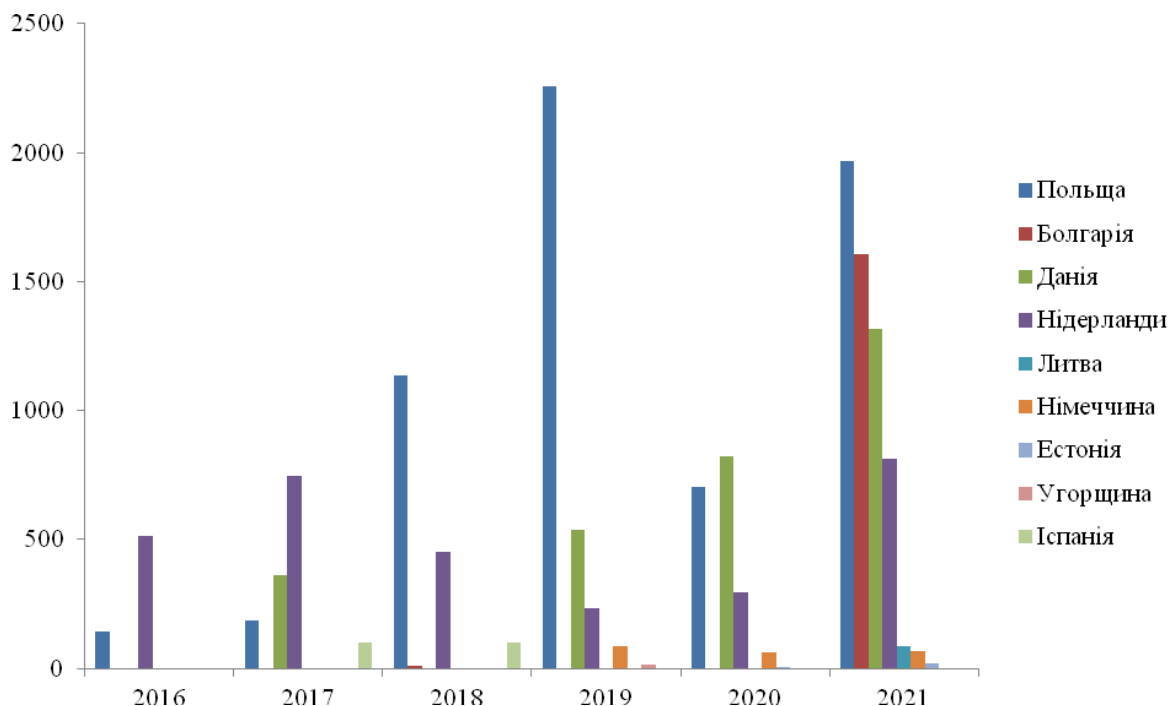

Рис. 1. Географічна структура експорту України в країни ЄС продукту 0402 “Молоко та вершки, згущені або з додаванням цукру або інших підсолоджувальних речовин” за 2016–2021 рр., тис. дол. США

Джерело: систематизовано та побудовано на основі даних [2].

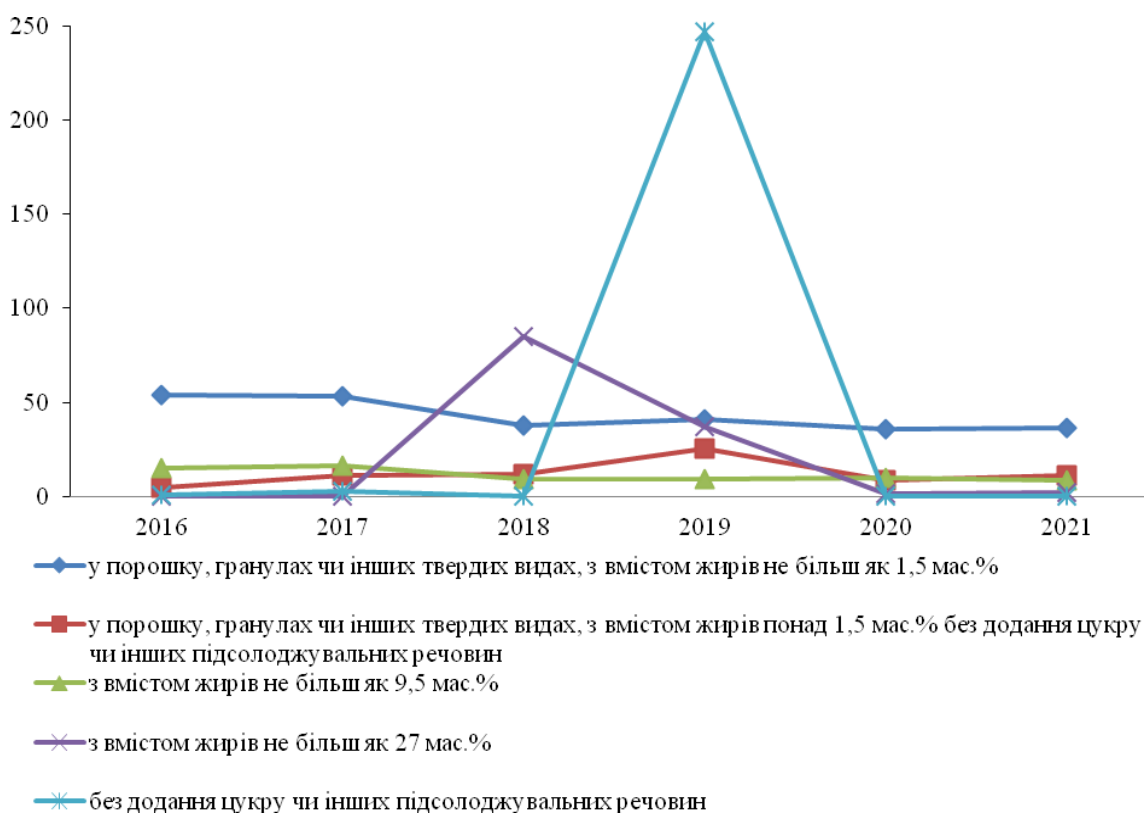

Рис. 2. Експорт України в світі за кодом продукту 0402 “Молоко та вершки, згущені або з додаванням цукру або інших підсолоджувальних речовин” з деталізацією за 2016–2021 рр., тис. дол. США

Джерело: систематизовано та побудовано на основі даних [2].

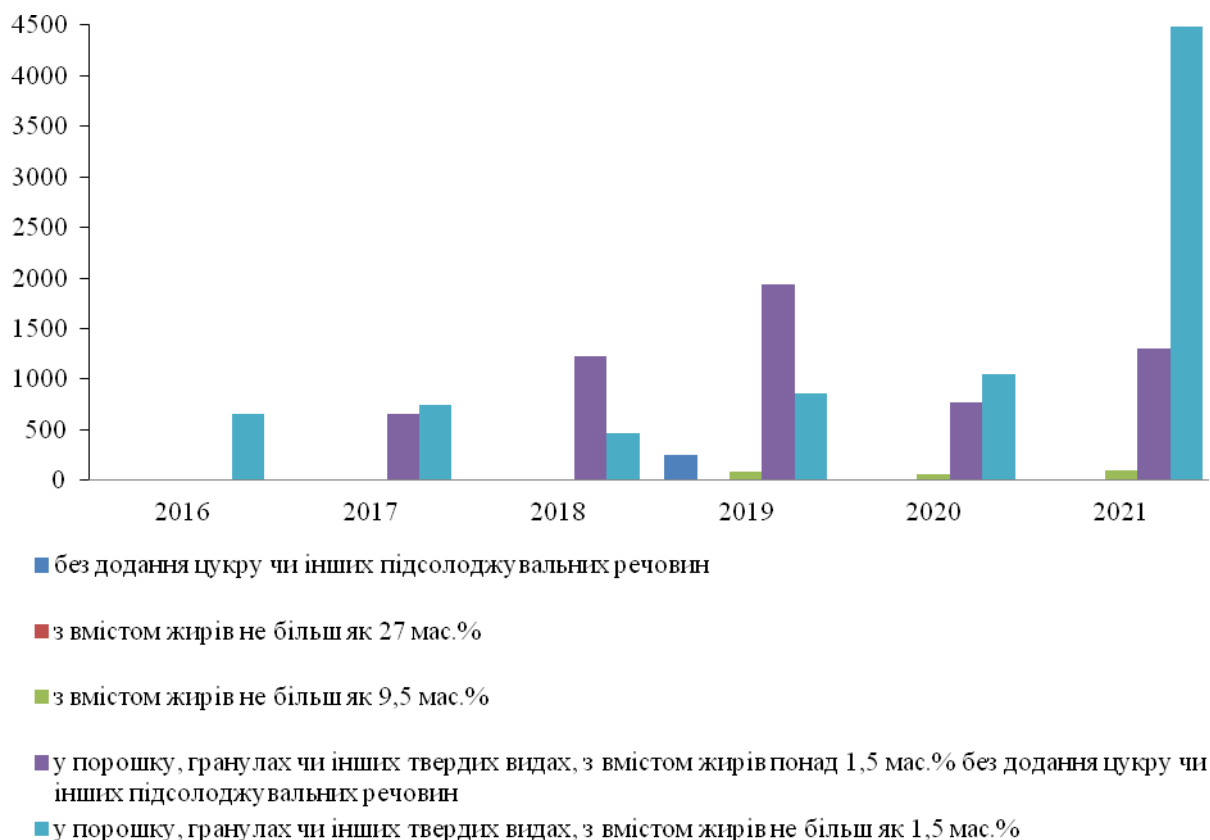

Рис. 3. Експорт України до Європейського Союзу (ЄС 27) за кодом продукту 0402 “Молоко та вершки, згущені або з доданням цукру або інших підсолоджувальних речовин” з деталізацією за 2016–2021 рр., тис. дол. США

Джерело: систематизовано та побудовано на основі даних [2].

Наведемо показники рейтингу експортного потенціалу України до країн ЄС за показником найбільшого невикористаного потенціалу за 2021 рік за товарною позицією 040210 “Молоко та вершки, згущені або з доданням цукру або інших підсолоджувальних речовин у порошку, гранулах чи інших твердих видах, з вмістом жирів не більш як 1,5 мас.%" до країн ЄС в спадаючому порядку за даними [2]:

1. Польща – 1,1 млн дол. США.
2. Італія – 479 тис. дол. США.
3. Іспанія – 196 тис. дол. США.
4. Нідерланди – 187 тис. дол. США.

Отже, зазначені вище показники лише по одній товарній позиції засвідчують великий експортний потенціал України та її виробників молочної продукції. Проведена оцінка потенціалу дає можливість констатувати той факт, що агресії росії не тільки знищує частину молочної галузі, але й її потенціал, поглиблюючи наслідки глобальної продовольчої кризи.

Нові труднощі та проблеми, які постали перед українськими виробниками молочної продукції у зв'язку з повномасштабним вторгненням ворога окупанта, систематизовано так:

- після повномасштабного вторгнення росії в Україну в зоні бойових дій та окупації опинилися області, де виробляли майже половину валової кількості молока;
- впродовж перших місяців повномасштабного вторгнення росії в Україну молочні господарства та молокозаводи були вимушені повністю чи частково зупинити свою виробничо-господарську діяльність;

- блокування експорту;
- унеможливлення та зриви здійснення ланцюгів постачання;
- скорочення попиту на молочну продукцію через зменшення купівельної спроможності населення України, спричиненої економічною кризою, пов'язаною з російською агресією;
- неможливість транспортувати продукцію за існуючими логістичними маршрутами;
- нестача фінансових ресурсів для виплати заробітної плати та інших витрат для тих виробництв, які зазнали збитків та матеріальних втрат внаслідок війни;
- відсутність можливості повністю або частково закупити корми, ветеринарні препарати та інші засоби;
- пошкодження чи руйнування інфраструктури ферм;
- скорочення поголів'я та загибель тварин через обстріли, авіаудари, критичні стреси від гучних вибухів;
- знищення документації, офісної техніки молочних господарств та підприємств;
- унеможливлення використання пасовищ для тварин через замінування земель та наявність на них вибухонебезпечних предметів;
- скорочення чисельності кваліфікованого персоналу (зоотехніки, технологи, агрономи, ветеринари), що беруть участь в бойових діях чи стали внутрішньо переміщеними особами з територій, на яких ведуться активні бойові дії тощо.

На підставі викладеної вище аргументації вбачаються такі вектори розвитку експорту української молочної продукції в країни ЄС:

- переорієнтація логістичних шляхів;
- фінансова підтримка та сприяння на державному рівні тих виробництв, які зазнали матеріальних втрат та нестачі фінансових ресурсів для оплати праці та інших операційних витрат внаслідок війни;
- усунення дефіциту кваліфікованого персоналу шляхом перенавчання, перекваліфікації, підвищення кваліфікації персоналу в організації співпраці Державної служби зайнятості із профільними навчальними закладами;
- переміщення виробничих потужностей в більш безпечні регіони;
- надання держгарантій чи виділення коштів від державних банків для акредитивів як інструменту страхування за експортними контрактами виробникам молочної продукції;
- сертифікація продукції для тих виробників, які планують експортувати в країни ЄС (довідково: станом на кінець червня 33 молочних підприємства отримали право експорту до ЄС, 5 з них – за час війни [20]);
- необхідність зміни обсягів виробничих потужностей залежно від розташування підприємства-виробника;
- гармонізація відносин на всіх ланках виготовлення молочної продукції та її логістики;
- зміна товарної структури експорту з орієнтацією на країни ЄС та з урахуванням експортного потенціалу кожної з країн-імпортерів;
- переорієнтація географічної структури експорту в бік збільшення частки для країн ЄС;
- виробництво молочної продукції має бути одним із векторів гарантій продовольчої безпеки України та світу в цілому.

Висновки

В статті зроблено спробу дослідити особливості експорту молочної продукції вітчизняного виробництва в країни ЄС в умовах повномасштабного вторгнення та агресії окупанта росії, що спричинило колосальні моральні та матеріальні втрати та збитки для України, в тому числі для всіх галузей економіки та інфраструктурних галузей господарства. Виробники молочної продукції, як і багато інших підприємств України, зіштовхнулися з багатьма викликами та проблемами, зокрема й щодо експорту своєї продукції.

Проведена оцінка стану вивчення цієї проблеми дала змогу зробити висновки про наявність об'єктивно невеликої кількості наукових публікацій за 2022 рік, присвячених цій темі. Проте, в цілях цього дослідження спиратися в умовах, які склалися, необхідно саме на думки, рекомендації та бачення експертів молочної галузі, стейкхолдерів з урахуванням щоденних змін ситуації не лише в Україні, але й на світовій арені. В роботі виокремлено головні принципи та правила, яким має відповідати молочно продукція, призначена на експорт в ЄС. Зазначено, в яких випадках молочно продукція не може бути легально представлена на ринку країн ЄС, чи взагалі може бути заборонена. В рамках нашого дослідження для реалізації поставлених в роботі завдань, було проведено обґрунтування вибору молочної продукції за кодом 0402 “Молоко та вершки, згущені або з доданням цукру або інших підсолоджувальних речовин” та проаналізовано структуру експорту українських виробників сертифікованої молочної продукції за географічною та товарною структурами за 2016–2021 рр. На прикладі однієї товарної позиції 040210 за 2021 рік наведено вартість експортного потенціалу України та її виробників молочної продукції. Проведена оцінка потенціалу дає можливість констатувати той факт, що агресія росії знищує не лише частину молочної галузі, але й її потенціал, поглиблюючи наслідки глобальної продовольчої кризи. Окреслено основні проблеми та сьогоденні виклики в експорті молочної продукції та запропоновано основні вектори розвитку експорту української молочної продукції в країни ЄС.

Перспективи подальших досліджень

В якості пропозиції для подальших розвідок в частині формування структури експорту молочної продукції вбачаємо за доцільне проведення прогнозування тенденцій розвитку молочної галузі за сценарним підходом.

Список використаних джерел

1. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu> (дата звернення: 30.06.2022).
2. Офіційний вебсайт International Trade Center. Статистика торгівлі для розвитку міжнародного бізнесу. URL: <https://www.trademap.org> (дата звернення: 01.07.2022).
3. Офіційний вебсайт Асоціації виробників молока. URL: <https://avm-ua.org> (дата звернення: 17.07.2022).
4. Антощенко В., Кравченко Ю. (2022). Сучасні тенденції виробництва та споживання молока в світі в умовах глобалізації. *Економічний аналіз*. 32(2), 7–14. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/2043> (дата звернення: 02.07.2022).
5. Семсал А. В. Розвиток кооперативних відносин в молочному скотарстві України. *Агросвіт*. 2022. № 7–8. С. 47–52. DOI: 10.32702/2306-6792.2022.7-8.47.
6. Семсал А. В. Сучасні тенденції виробництва молока в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 7–8. С. 27–32. DOI: 10.32702/2306-6814.2022.7-8.27.
7. Корман І. І., Лементовська В. А., Семенда О. В. Маркетингове дослідження ринку молока та молочних продуктів України. *Економіка та держава*. 2022. № 4. С. 62–68. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.4.62.
8. Поточний стан молочного сектору: основні проблеми і кроки їх подолання. URL: https://export.gov.ua/event/382-potochnii_stan_molochnogo_sektoru_osnovni_problemi_i_kroki_ikh_podolannia (дата звернення: 05.07.2022).
9. Офіційний веб-сайт аналітичного агентства ІНФАГРО. Відбулася експертна дискусія з підтримки та просування експорту молочної продукції. URL: <https://infagro.com.ua/ua/2022/06/03/vidbulasya-ekspertna-diskusiya-z-pidtrimki-ta-prosuvannya-eksportu-molochnoyi-produktsiyi/> (дата звернення: 02.07.2022).
10. Литвин А. Зміна курсу на 180 градусів: як війна змінила молочну галузь і експортні ринки. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/4/688831/> (дата звернення: 05.07.2022).
11. Офіційний веб-сайт Спілки молочних підприємств України. URL: <https://uadairy.com> (дата звернення: 17.07.2022).

12. Офіційний вебсайт Державної служби статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 01.07.2022).
13. Офіційний вебсайт Української асоціації маркетингу. URL: <http://strategico.com.ua> (дата звернення: 05.07.2022).
14. Офіційний вебсайт Комітету Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики. URL: <https://komagropolit.rada.gov.ua/> (дата звернення: 18.07.2022).
15. Офіційний вебсайт Дія. Бізнес. Експортний напрям. Які тарифи на молочну продукцію діють в ЄС? URL: <https://export.gov.ua/good/review/40> (дата звернення: 04.07.2022).
16. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 178/2002 від 28 січня 2002 року про встановлення загальних принципів і вимог харчового права, створення Європейського органу з безпеки харчових продуктів та встановлення процедур у питаннях, пов'язаних із безпекою харчових продуктів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_005-02 (дата звернення: 01.07.2022).
17. Директива № 2002/99/ЄС від 16 грудня 2002 року про встановлення правил щодо здоров'я тварин, що регулюють виробництво, перероблення, розповсюдження та завезення продуктів тваринного походження для споживання людиною. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/radi-2002-99-es.pdf> (дата звернення: 01.07.2022).
18. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 852/2004 від 29 квітня 2004 року про гігієну харчових продуктів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_002-04 (дата звернення: 01.07.2022).
19. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 853/2004 від 29 квітня 2004 року про встановлення спеціальних гігієнічних правил для харчових продуктів тваринного походження. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_a99 (дата звернення: 01.07.2022).
20. Офіційний вебсайт Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів. URL: <https://dpss.gov.ua/> (дата звернення: 21.07.2022).

References

1. Uhoda pro Asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym Spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (дата звернення: 30.06.2022).
2. Ofitsiyni websait International Trade Center. Statystyka torhivli dlia rozvytku mizhnarodnoho biznesu. URL: <https://www.trademap.org> (дата звернення: 01.07.2022).
3. Ofitsiyni websait Asotsiatsii vyrobnykiv moloka. URL: <https://avm-ua.org> (дата звернення: 17.07.2022).
4. Antoshchenkova V., Kravchenko Yu. (2022). Suchasni tendentsii vyrobnytstva ta spozhyvannia moloka v sviti v umovakh hlobalizatsii. Ekonomichniy analiz. 32(2), 7–14. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/2043> (дата звернення: 02.07.2022).
5. Semsal A. V. Rozvytok kooperatyvnykh vidnosyn v molochnomu skotarstvi Ukrainy. Ahrosvit. 2022. № 7-8. S. 47–52. DOI: 10.32702/2306-6792.2022.7-8.47.
6. Semsal A. V. Suchasni tendentsii vyrobnytstva moloka v Ukraini. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2022. № 7–8. S. 27–32. DOI: DOI: 10.32702/2306-6814.2022.7-8.27.
7. Korman I. I., Lementovska V. A., Semenda O. V. Marketynhove doslidzhennia rynku moloka ta molochnykh produktiv Ukrainy. Ekonomika ta derzhava. 2022. № 4. S. 62–68. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.4.62.
8. Potochnyi stan molochnoho sektoru: osnovni problemy i kroky yikh podolannia. URL: https://export.gov.ua/event/382-potochnii_stan_molochnogo_sektoru_osnovni_problemi_i_kroki_ikh_podolannia (дата звернення: 05.07.2022).
9. Ofitsiyni websait analitychnoho ahentstva INFAGRO. Vidbulasia ekspertna diskusiiia z pidtrymky ta prosuvannia eksportu molochnoi produktsii. URL: <https://infagro.com.ua/ua/2022/06/03/vidbulasya-ekspertna-diskusiiya-z-pidtrimki-ta-prosuvannya-eksportu-molochnoyi-produktsiyi/> (дата звернення: 02.07.2022).
10. Lytvyn A. Zmina kursu na 180 hradusiv: yak viina zminyla molochnu haluz i eksportni rynky. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/4/688831/> (дата звернення: 05.07.2022).
11. Ofitsiyni websait Spilky molochnykh pidpriemstv Ukrainy. URL: <https://uadairy.com> (дата звернення: 17.07.2022).
12. Ofitsiyni websait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 01.07.2022).
13. Ofitsiyni websait Ukrainskoi asotsiatsii marketynhu. URL: <http://strategico.com.ua> (дата звернення: 05.07.2022).

14. Ofitsiyni websait Komitetu Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan ahrarnoi ta zemelnoi polityky. URL: <https://komagropolit.rada.gov.ua/> (data zvernennia: 18.07.2022).

15. Ofitsiyni websait Diia. Biznes. Eksportnyi napriam. Yaki taryfy na molochnu produktsiiu diit v YeS? URL: <https://export.gov.ua/good/review/40> (data zvernennia: 04.07.2022).

16. Rehlament Yevropeiskoho Parlamentu i Rady (IeS) № 178/2002 vid 28 sichnia 2002 roku pro vstanovlennia zahalnykh pryntsyviv i vymoh kharchovoho prava, stvorennia Yevropeiskoho orhanu z bezpechnosti kharchovykh produktiv ta vstanovlennia protsedur u pytanniakh, poviazanykh iz bezpechnisti kharchovykh produktiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_005-02 (data zvernennia: 01.07.2022).

17. Dyrektyva №2002/99/ES vid 16 hrudnia 2002 roku pro vstanovlennia pravyl shchodo zdorovia tvaryn, shcho rehuliuut vyrobnytstvo, pereroblennia, rozpovsiudzhennta ta zavezennia produktiv tvarynnoho pokhodzhennia dlia spozhyvannia liudynoiu. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/radi-2002-99-es.pdf> (data zvernennia: 01.07.2022).

18. Rehlament Yevropeiskoho Parlamentu i Rady (IeS) № 852/2004 vid 29 kvitnia 2004 roku pro hihiienu kharchovykh produktiv. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_002-04 (data zvernennia: 01.07.2022).

19. Rehlament Yevropeiskoho Parlamentu i Rady (IeS) № 853/2004 vid 29 kvitnia 2004 roku pro vstanovlennia spetsialnykh hihiienychnykh pravyl dlia kharchovykh produktiv tvarynnoho pokhodzhennia. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_a99 (data zvernennia: 01.07.2022).

20. Ofitsiyni websait Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z pytan bezpechnosti kharchovykh produktiv ta zakhystu spozhyvachiv. URL: <https://dpss.gov.ua/> (data zvernennia: 21.07.2022).

Z. P. Dvulit, Z. M. Komarenska
Lviv Polytechnic National University

FEATURES OF THE EXPORT OF CERTIFIED DAIRY PRODUCTS TO THE EUROPEAN UNION COUNTRIES IN THE CONDITIONS OF RUSSIAN AGGRESSION IN UKRAINE

© Dvulit Z. P., Komarenska Z. M., 2022

The article attempts to investigate the peculiarities of exporting domestically produced dairy products to the European Union countries in the conditions of full-scale invasion and aggression of the occupier of russia. It caused colossal moral and material losses and damages for Ukraine, including for all sectors of the economy and infrastructural sectors of the economy. Among other sectors of the economy, the production of dairy products in the structure of food production suffered significant damage. Like many other Ukrainian enterprises, dairy producers have faced many challenges and problems related to exporting their products.

The assessment of the state of the study of this problem made it possible to conclude that there is an objectively small number of scientific publications for the year 2022 devoted to this topic. However, for this research, it is necessary to rely on the opinions, recommendations, and visions of experts in the dairy industry and stakeholders, taking into account the daily changes in the situation not only in Ukraine but also on the world stage. The work highlights the main principles and rules to which dairy products exported to the EU must comply. It was indicated in which cases dairy products cannot be legally presented on the market of EU countries or are prohibited at all. Within the framework of this study, to implement the tasks set in the work, the justification of the choice of dairy products under code 0402 "Milk and cream, concentrated or containing added sugar or other sweetening matter," was carried out. The export structures of Ukrainian producers of certified dairy products are analyzed by geographical and commodity structures according to 2016-2021. In the example of one commodity item 040210 for 2021, the value of the export potential of Ukraine and its producers of dairy products is given. The assessment of the potential makes it possible to state that russia's aggression not only destroys entirely or partly the dairy companies but also its potential, deepening the consequences of the global food crisis. The main problems and current challenges in the export of dairy products are outlined, and the primary vectors for the development of the export of Ukrainian dairy products to the EU countries are proposed.

Keywords: export, certification, dairy products, European Union, commodity structure of export, geographical structure of export, Ukraine, producers, war, russian aggression.